

ПРЕДГОВОР

Защо при селективното касационно обжалване решенията на Върховния касационен съд са задължителна съдебна практика в частта, с която тълкуват закона

С изменението на ГПК, обнародвано в ДВ, бр. 86 от 2017 г., се въведоха нови промени в касационното обжалване, които в едната си част прокараха утвърдени постановки в тълкувателната практика на ВКС, но в друга част водят до отстъпление от изградения модел на касационно обжалване, за което не бяха изложени убедителни аргументи. В мотивите и философията на измененията на касационното производство залегна идеята да се разшири приложното поле на касационното обжалване, тъй като гражданите и организациите имат високо доверие в работата на ВКС. В същото време обаче в чл. 290 ГПК бе добавена новата разпоредба на ал. 3, която предвижда, че **решенията по ал. 2 не представляват задължителна съдебна практика**. Тази разпоредба противоречи пряко на мотивите на законопроекта и на утвърдения модел на касационно обжалване, който беше **изведен след тълкувания, дадени с решение на Конституционния съд на Република България, две тълкувателни решения на ОСГТК на Върховния касационен съд и редица решения на отделни състави на ВКС**. Така се застрашава позитивният резултат и се засяга действието на разпоредбата на чл. 124 от Конституцията. В бързината за видими резултати все още не е оценен благоприятният ефект от въвеждането на селективния модел на касационно обжалване, тъй като се отчитат само отделни негативни примери, чрез които се извежда обща отрицателна представа за функционирането на модела. В нито едно изследване обективно не е разгледан въпросът за защитата на обществения интерес в преследване на заветната цел за правна сигурност и предвидима съдебна практика. Воден от тези индивидуални представи за модела на касационно обжалване, законодателят отново доказа, че от лъкатушенето си между моделите за касационно обжалване не може да изгради нормална и позитивна правна система с единен модел на касационното обжалване. Един от мотивите на изменението е, че е минало достатъчно време от приемането на новия ГПК през 2008 г., за да се извърши равностойна. Съществено за родната ни действителност е, че желанието за бързи резултати от измененията на законите изобщо не е пропорционално на усилията ни да осмислим ценността на тези промени и да ги направим работещи. Тези усилия не може да бъдат изисквани само от върховните съдии, а следва да се полагат от всички районни, окръжни и апелативни съдии, от адвокатите и страните в процеса, както и от самото общество. Резултати от прилагането на законите има само ако те се осъзнават като ценност в рамките на цялото общество, а отговорност в този процес на осъзнаването имаме най-вече ние – всички членове на правната общност. Това изисква от нас обективност в преценката и надмогване на личния интерес.

Разработването на настоящия сборник има за цел да направи едно обективно изследване на ефективността на практиката на ВКС при новия модел с оглед на постигане на стремежа за унифициране на съдебната практика и точното и еднакво прилагане на закона. Средството за това е да се систематизират водещите решения на ВКС, да се съпоставят както едно с друго, така и с практиката на останалите съдилища, като се представят същевременно и достиженията на доктрината. Позитивните резултати са видими. **Първо**, ВКС вече цитира и обсъжда собствените си решения, като по този начин започна реалното изграждане на константна практика. Тази важна крачка вече е направена и почти няма решение или определение на ВКС, в което да не се цитира практика на самия ВКС. **Второ**, постановиха се доста фундаментални решения по чл. 290 ГПК по съществени въпроси, които се възприеха от долните съдилища, и така се уеднакви практиката по множество дела, без приемане на противоречиви тълкувателни решения. **Трето**, ВКС започна да излага и мотиви по разрешения на долните съдилища, като по този начин действително за първи път придаде смисъл на разпоредбата на чл. 124 от Конституцията. Тези положителни резултати доказаха и тезата, че задължителната сила на един акт на върховен съд в нейните същностни измерения не произтича пряко от закона, а от силата на убедителните аргументи, изложени в него. Всичко това обаче беше съчетано и с много недостатъци в работата на ВКС по прилагането на закона, които подробно ще бъдат посочени и анализирани по-долу. Следва да се подчертае, че това е значима промяна в модела, която е все още в самото си начало, което безспорно е трудно, но е важно първо да се оценят обективно посочените резултати, за да се види, че **посоката е вярна**.

Във връзка с това считам, че проблемите, свързани с касационното обжалване, не се дължат на неговия модел, а в много по-голяма степен на начина, по който се прилага законът. При това може да се посочи, че не следва основанията за допускане до касационно обжалване да се тълкуват по строго формалистични и стеснителни начини, а да се подхожда отговорно и държавнически във всеки случай. Това значи съдиите във ВКС да се ангажират повече с открояване на нуждата от тълкуване и уеднаквяване на практиката с цел провеждане на правна политика, която да осигури предвидимост в развитието на правната система. С други думи, когато се касае за правна политика, не може да става дума за диспозитивно начало, разбирано в неговото абсолютно измерение, както е изведено в ТР № 1 от 19.02.2010 г. по тълк. д. № 1/2009 г., ВКС, ОСГТК. Важно е самият ВКС да прави мониторинг на практиката си и да избягва ситуации, при които тълкуване от страна на различните състави на ВКС става основание за приемане на тълкувателно решение¹. При идентични

---

¹ Вж. например какви мерки са предприети в Холандия – Върховният съд има Научно бюро. В него работят перспективни млади юристи, които извършват правни изследвания. Обикновено заемат длъжността в продължение на около 6 години. Целта на работата на Върховния съд е да осигурява единството на съдебната практика и да подпомага развитието на правото. Чрез конкретни дела, включително такива, по които главният прокурор дава противоречиви заключения, Върховният съд идентифицира и анализира системните проблеми и постановява решения, с които проследява как се е развивал във времето даден институт.

дела колегиите, които гледат тези дела, още предварително следва да се съвещават и да формират стратегия при решаването им¹. Това може да стане само с по-добра организация на работата на съда и индексирание на делата при тяхното постъпване. Моделът на уеднаквяване на практиката чрез множество тълкувателни решения е неефективен и в последните години доказва своята несъстоятелност. Законодателството става все по-сложно и многопластово, а фактическите хипотези – много по-разнообразни, и един отговор, отнасящ се за всички хипотези, става неясен, противоречив и различно прилагаш се от юрисдикциите. Така някои тълкувателни решения станаха повод за нови такива. Това пряко доказва неубедителността на този способ **като основен за уеднаквяване на практиката**². Тълкувателното решение е мощно оръжие и до него следва да се прибегва по-рядко и след далеч по-дълго обсъждане и съгласуване на мотивите. Във връзка с това практиката на бившия Върховен съд по приемане на постановления може да служи за добър пример, ако е придружен от работеща тълкувателна комисия, съставена от учени и съдии.

Всички посочени изисквания предполагат **интензивни мерки от държавата за ресурсно и организационно обезпечаване на ВКС**, което да гарантира истинско изпълнение на неговите конституционни функции по чл. 124 от Конституцията. Следва и адвокатите да започнат да разбират, че е нужно да сочат мотивирани основания за допускане до касационно обжалване, като ги аргументират с практиката на ВКС. Тези аргументи трябва да се изложат още пред долните инстанции, тъй като по този начин делото се структурира ясно откъм правна страна и това дава възможност за по-лесна проверка на горните инстанции. Тази ранна концентрация при изясняването на спорните правни въпроси и ясното им поставяне пред съда предполага и по-добрата работа при селекционния модел на касационното обжалване³.

¹ Вж. *Бочев, И.* Върху практиката на гражданските отделения на ВКС през последните двадесет години. – *Правна мисъл*, 1941, № 9–10, 557–591, който сочи, че може с пълно право да искаме от нашите съдилища и особено от ВКС да отговори на основното си предназначение да дава общи за цялата страна и еднозначни тълкувания на законите, разбира се, такива, които са справедливи и близки до правното чувство на народа. Това лежи напълно в кръга на неговите длъжности и възможности. Статията е достъпна на <http://www.sadebnopravo.bg/biblioteka>.

² Засиленото приемане на тълкувателни решения в последните години е критикувано обосновано и от *Таков, Кр.* Закон за задълженията и договорите. С.: Сиби, 2010, и *Балевска, Е., М. Бобатинов.* Граждански процесуален кодекс. Приложен коментар. Проблеми на правоприлагането. Анализ на съдебната практика. С.: Труд и право, 2017, с. 727.

³ Виж *Бобек, М.* Качество или количество? Преосмисляне на ролята на върховните юрисдикции в Централна Европа (за първи път публикувано като *Bobek, M.* Quantity Or Quality? Reassessing the Role of Supreme Jurisdictions in Central Europe. – *American Journal of Comparative Law*, 2009, Vol. 57, No. 1, 33–65). Професор Бобек **обосновано сочи**, че най-голямата промяна, която правната култура на подбора на дела пред върховните юрисдикции ще предизвика, ще бъде извисяването на съдебната практика и засилването на нейната роля в правния ред. Днес вече е ясно, че наивните версии на правния позитивизъм, които отричат всякаква по-широка нормативна функция на съдебните решения, са неудържими в централноевропейските системи. Върховните и конституционните съдилища създават право не задължително под формата на отделни прецеденти, но под формата на установена съдебна практика. С въвеждането на подбора на дела за разглеждане пред върховната юрисдикция ролята на съдебната практика нараства дори повече – знанието и аргументите, черпени от съдебната практика на върховната юрисдикция, се превръщат в ключови за достъпа до нея. Статията е достъпна на български език на <http://www.sadebnopravo.bg/biblioteka>.